

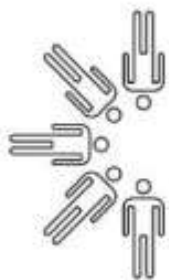
Colecție coordonată de
Silviu Dragomir

Dinamica simbolurilor

Elemente fundamentale ale
psihoterapiei jungiene

Verena Kast

Traducere din germană de
Laura Karsch

MISTERELE
INCONȘTIENȚULUI
COLECTIV

TREI

Cuprins

Prefață	8
Aspecte ale imaginii omului	10
Procesul de individualizare	10
Sinele	14
Aspecte ale simbolului	18
Despre noțiunea de „simbol“	20
Apariția simbolurilor	22
Acțiuni simbolice	23
Atitudinea simbolizantă.....	25
Admiterea simbolului.....	27
Procesul formării de simbol.....	30
Despre simbol și țelul terapiei.....	40
Aspecte ale complexului	45
Trăirea complexuală	48
Descrieri ale complexului	52
Complexe cu influență favorabilă	66
Aspecte ale complexului Eului	69
Complexul Eului și trăirea identității	71
Complexul Eului din perspectiva psihologiei dezvoltării.....	78

Funcțiile Eului.....	92
Constelarea complexului Eului.....	94
Compensarea prin fantasmă de grandoare.....	97
Compensarea prin imagini parentale puternice, idealizate.....	98
Compensarea prin identificarea în oglindă.....	99
Furia distrugătoare drept compensare.....	100
Compensarea prin devalorizare.....	102
Compensarea ca postură.....	104
Fragmentarea.....	108
Considerații terapeutice despre refacerea coerenței complexului Eului.....	115
Aspecte ale arhetipului.....	121
Critica lui Bloch la adresa teoriei jungiene a arhetipului.....	128
Constelație arhetipală și relație.....	131
Consecințe ale conceptului arhetipului pentru relația cu simbolurile.....	137
Arhetipul Sinelui și procesul de individualizare.....	141
Mandala ca simbol.....	144
Procesul de individualizare.....	149
Observații despre sincronicitate.....	161
Sincronicitate și psihosomatică.....	171
Transfer–contratransfer și formarea de noi simboluri.....	186
Puncte de turură în analiză.....	190
Trăirea sentimentului de a fi înțeles în relația terapeutică drept premisă a formării de simbol.....	191

Transfer–contratransfer coluziv și formarea de simbol.....	203
– Gânduri despre sentimentele de vinovăție.....	204
– Dinamica intrapsihică.....	205
– Vinovăție și răspundere.....	207
– Rolul empatiei.....	208
– Relația neproductivă cu sentimentele de vinovăție.....	209
– Fragmente din desfășurarea unei terapii.....	209
Contratransferul arhetipal ca idee subită a unui basm.....	224
Bibliografie.....	249
Indice.....	255

Prefață

Actul creator ocupă un loc central în psihologia lui C.G. Jung. Telul terapiei, după Jung, este ca omul să înceapă să experimenteze cu ființa lui, ca el să poată avea o relație creativă cu problemele și cu particularitățile ființei sale. Posibilitățile schimbării creative să ia locul inhibițiilor psihice.

Schimbările nu devin vizibile doar prin posibilitatea de a încerca un comportament nou, de a trăi cu mai mult sens, de a ne modela relațiile într-un mod mai conștient și îmbucurător, ci și prin faptul că noi simboluri dobândesc semnificație pentru viața noastră. Psihicul creează simboluri (Jung, OC 5, § 344). Mișcările psihicului pot fi trăite cu ajutorul simbolurilor, dar pot fi și percepute din exterior, văzute. În simboluri se arată energia creativă, care pătrunde tot ce există pe această lume.

Jung ne furnizează în psihologia sa tehnicile necesare pentru a face accesibili conștiinței germenii creativi ai inconștientului și, astfel, a-i aduce de la potențialitate la actualitate. Aceste „tehnici” sunt în egală măsură esențiale pentru terapia unui om, pentru dezvoltarea psihică spre mai multă autonomie și atașament, dar și pentru educația către un stil de viață mai creativ. O urmare a unui stil de viață creativ ar fi ca omul să se știe raportat în problemele sale atât la natura și oamenii din jurul său, cât și la propria sa profunzime și, luând în serios manifestările ambelor părți, să poată aduce soluții creative care să fie întotdeauna și expresia stării sale de sine.

Dezvoltarea creativă devine vizibilă în simbol și este înfățișată conștiinței prin intermediul simbolului. Lucrul la

simbol și cu simbolurile reprezintă nucleul unei terapii după C.G. Jung.

Ge urmăresc eu în această carte este să arăt, pe baza relației cu simbolul, aspecte esențiale ale psihoterapiei după C.G. Jung. Voi prezenta totodată și cadrele teoretice în care își au rădăcina reflecțiile terapeutice. Țin foarte mult să atrag atenția asupra legăturii dintre formarea de simbol și relația analitică, transferul și contratransferul.

Observarea și încurajarea proceselor simbolice, pe de o parte, și percepția și travaliul cu transferul și contratransferul, pe de altă parte, nu sunt tehnici concurente în procesul terapeutic; ele se întrepătrund, așa cum procesul de individualizare nu este doar un proces intrapsihic de integrare, ci și un proces de relație. Dincolo de aceasta, mai ales astăzi, consider importantă sensibilizarea pentru faptul că omul are o constituție simbolică, că nu există doar date factuale, ci că datele factuale ne influențează, iar noi răspundem la ele cu lumea noastră interioară, și invers, că experiențele psihice codetermină în mod esențial perspectiva noastră asupra lumii.

Mă bucură faptul că această carte fundamentală este reeditată cu ilustrațiile ei inițial colorate. Le mulțumesc lui Christiane Neuen și celor de la editura Patmos pentru această idee.

St. Gallen, aprilie 2016
Verena Kast

Aspecte ale imaginii omului

În psihologie, imaginea omului este fundamentală pentru elaborarea teoriei. Jung îl vede pe om ca pe cineva care, în îndeplinirea trăită a procesului de individualizare, urmează a deveni ceea ce este el de fapt. Aceasta este o sarcină umană, este o facultate umană, dar mai este, în egală măsură, și fundamentul teoriei procesului terapeutic. Psihologia jungiană este marcată de o imagine a omului care îl vede pe acesta într-un context semnificativ cuprinzător, aflat în transformare creativă, trăind lipsa transformării drept apăsătoare și, în afară de aceasta, obligat unei înțelegeri de sine conform căreia tot ce se întâmplă mai are încă o dimensiune dincolo de evidență și, astfel, rămâne misterios. Realitatea trăită la nivel senzorial se află întotdeauna în relație cu realitatea spirituală.

Procesul de individualizare

Prin proces de individualizare se înțelege procesul confruntării dialogice dintre conștiință și inconștient. Conținuturi conștiente și inconștiente se unesc în simboluri.

Țelul procesului de individualizare este ca omul să devină cine este el de fapt. „Devino ceea ce ești”, spunea deja Pindar, deci ideea nu este nouă. Aristotel sublinia că tot ceea ce este creat poartă în sine doar propria formă, iar viața trebuie să conducă la această formă proprie. Asta înseamnă că numeroasele posibilități de viață înscrise în noi pot fi în mare parte

trăite, că devine vizibil ceea ce este înscris în noi — și poate numai în noi.

Procesul de individualizare este, în acest sens, un proces de diferențiere: specificul unui om, ceea ce are el unic, urmează să-și găsească expresia. Din acest proces face parte în mod esențial acceptarea de sine, cu posibilitățile, dar și cu dificultățile aferente, tocmai dificultățile sunt esențiale, pentru că ele constituie în mare măsură specificul nostru. Acceptarea de sine, împreună cu posibilitățile și dificultățile ce apar, este o virtute fundamentală, care se dorește realizată în procesul de individualizare.

În legătură cu procesul de individualizare, se recurge mereu la imaginea unui copac: o sămânță care cade pe pământ urmează a deveni copacul ce a fost înscris în această sămânță și se află în interacțiune cu locul, vremea, clima etc. Când ne gândim la copaci, până și tăierile lor sunt ceva caracteristic pentru ei.

„Să devii cel care ești”, „să devii cea care ești” nu înseamnă nicidecum să devii uniform, armonios, șlefuit, ci să percepi tot mai mult în tine ceea ce ești, ceea ce este coerent în propria-ți personalitate, cu toate asperitățile ei. Procesul de individualizare este, în acest sens, întotdeauna și un proces de apropiere: pentru că noi nu știm, la urma urmei, ceea ce suntem și nici analistul/analista nu știe. Este vorba despre o apropiere, fiecare transformare pe care o trăim urmează a fi corectată, este provizorie.

Celălalt aspect al procesului de individualizare — la fel de important și poate chiar mai practicabil din punct de vedere psihologic și la fel de întreprins cu țelul devenirii de sine — vizează obținerea unei mai mari autonomii. Omul urmează să devină un individ, desprins de complexele parentale și, totodată, de etaloanele colective, de normele și valorile unei societăți, de așteptările de rol, de ceea ce „se” crede. Devenirea de sine înseamnă așadar și emancipare.

În imaginea despre lume a psihologiei jungiene se consideră că tot ceea ce există în exterior există și în interior, că tot

ceea ce există în interior există și în exterior. De aceea trebuie să ne desprindem nu doar din captivitatea în valorile, normele, așteptările de rol colective — pe care le-am interiorizat în persoană —, ci și din captivitatea în inconștient, și să intrăm apoi în mod conștient în relație cu acestea. Să nu fim așadar determinați nici de inconștient, nici de valorile create la nivelul societății. Desprinderea din captivitatea în inconștient înseamnă, de exemplu, să nu lăsăm ca viața să ne fie determinată de un arhetip, câtă vreme nici măcar nu remarcăm acest lucru¹.

Un exemplu: Un bărbat de 42 de ani era acaparât de arhetipul eroului. Oriunde ar fi fost, voia automat să fie un erou și se simțea prost când nu putea fi astfel. Oamenii îi spuneau, laudându-l sau dojenindu-l, că se comportă tot timpul eroid; i se dădea mereu mult de lucru, pentru că nu se plângea niciodată, făcea întotdeauna față tuturor sarcinilor. Visa, de asemenea, frecvent eroi. Treptat, a observat el însuși că este în foarte mare măsură condiționat de nevoia de a fi erou. În numeroase situații de viață se întreba dacă este nimerit, pentru el și pentru lucrul în cauză, să fie un erou. Între ego și această latură eroică a început un dialog. Latura eroică a omului nu este doar ceva problematic, pur și simplu. Țelul în viață ar fi mai degrabă ca acestei laturi să i se acorde un loc acolo unde este nimerit. Un asemenea proces ar fi desprinderea de inconștient. Ea nu ar însemna deja că acest inconștient nu mai lucrează ca înainte, dar măcar am putea intra într-o relație cu aceste laturi și nu am mai fi pur și simplu determinați de ele.

Dacă ținem seama de ambele aspecte, Jung privește așadar omul ca pe cineva care, în îndeplinirea trăită a procesului de individualizare — ce are loc în terapie — urmează a deveni ceea ce este el de fapt, adică tot mai puțin heterodeterminat de forțele inconștientului colectiv. Dialogul ia locul acestei

heterodeterminări — dialogul între conștiință și societate, dar și acela între conștient și inconștient. Iar acest lucru ar duce apoi, în cursul procesului de individualizare și întotdeauna în mod provizoriu, la dezvoltarea unei mai mari autonomii.

Jung consideră că procesul de individualizare este, pe de-o parte, un proces intern, subiectiv, de integrare, ceea ce înseamnă că omul aflat în acest proces cunoaște tot mai multe laturi ale sale și intră în contact cu ele, le unește cu imaginea sa despre sine — de exemplu, prin retragerea unor proiecții. Pe de altă parte, procesul de individualizare este un proces de relație, interpersonal, intersubiectiv, „câci”, scrie Jung, „relația cu Sinele este totodată relația cu semenul, și nimeni nu are o relație cu acesta, dacă nu o are în prealabil cu sine însuși”². Sau: „Omul nerelaționat nu are totalitate, căci ajunge la ea doar prin suflet, care, la rândul-i, nu poate fi fără cealaltă latură a sa, care se găsește permanent în «Tu»”².

Străns legată de această idee, potrivit căreia procesul de individualizare este un proces de integrare și, deopotrivă, unul de relație, este în terapia jungiană și interpretarea simbolurilor la nivelul subiectului și la nivelul obiectului. Dacă, de exemplu, întâlnim în vis o figură a autorității, atunci aceasta poate fi privită ca autoritate externă, pe care o întâlnim în vis cu o nuanțare deosebită. În acest caz, comportamentul nostru în vis poate spune ceva despre comportamentul nostru în viața cotidiană față de autoritățile respective. Aceasta ar fi o interpretare la nivelul obiectului. În interpretarea la nivelul subiectului, autoritatea aceasta este privită ca o figură internă, ca o latură a noastră înșine și, în acest context, ca o trăsătură autoritară din noi înșine. Dacă nu vrem să reducem concepția lui Jung, trebuie să avem în vedere ambele forme de

1 Jung, *Despre empirismul procesului de individualizare*, în: OC 9/1, § 530.

1 Jung, *Psihologia transferului*, în: OC 16, § 445.

2 *Ibidem*, § 454.

interpretare. Procesul de individuare nu trebuie în niciun caz să determine ca oamenii să devină niște indivizi solitari, ci ar trebui, dimpotrivă, să-i facă pe oameni mai apti pentru comunitate. Potrivit lui Jung, „procesul natural de individuare dă la iveală o conștiință a comunității omenești, tocmai pentru că el duce la conștiință înconștientul care leagă toți oamenii și este comun tuturor oamenilor. Individuarea este o contopire cu noi înșine și în același timp cu omenirea care suntem deopotrivă”¹. Sau, altfel spus: Nu există niciodată doar o dezvoltare a autonomiei, ci, mână în mână cu aceasta, este întotdeauna și dezvoltarea aptitudinii de relație.

Individuarea este un țel. Devenirea ca întreg este o utopie; nu putem fi, în cel mai bun caz, decât în drum spre ea. Procesul umele cu sens durată vieții.²

Sinele

Dacă ne îndreptăm atenția asupra Sinelui, devine evident că în spatele procesului de individuare se află un țel utopic. Fiindcă în spatele devenirii de sine se află Sinele. Individuarea este înțeleasă drept contopirea cu noi înșine, dar și drept devenire de sine. Jung spune despre Sine — iar acesta este pentru el arhetipul central — că este un principiu indicator de direcție, *spiritus rector* tainic al vieții noastre, ceea ce are drept consecință faptul că existăm și ne dezvoltăm.³ Jung vorbește despre o pulsație a devenirii de sine. Sinele funcționează în noi ca principiu modelator aprioric, care dirijează și construcția complexului Eului. Mai departe, Sinele

este privit drept cauză pentru autoreglarea psihicului: pentru Jung, sistemul psihic este un sistem autoreglator, ca și corpul viu. Jung vede această autoreglare îndeosebi în faptul că din partea înconștientului se așteaptă reacții împotriva unor unilateralități conștiente, astfel încât să se păstreze integritatea structurii generale, dar omul să fie totodată capabil să-și transcendă respectivul punct de vedere.⁴ Sinele este considerat a fi cauză și origine a personalității individuale și cuprinde această personalitate individuală în trecut, prezent și viitor.⁵

Simbolurile Sinelui — după cum spune Jung — se produc în profunzimile corpului, de aceea ele exprimă atât materialitatea noastră, cât și structura conștiinței care percepe.⁶ Sinele apare chiar foarte frecvent în simbolul unirii opușilor, deseori în simbolul unei perechi îndrăgostite, și în special acest simbol îmi pare extraordinar de important, pentru că exprimă trăirea iubirii, a totalității, a unirii opușilor, a nostalgiei după depășirea limitelor.⁷ Și se poate constata mereu că oamenii pot cu greu să distingă între nostalgia după iubire și nostalgia după Sine. Când suntem cuprinși de iubire, legată de aceasta este și o nostalgie, care transcende relația de iubire. În asemenea situații ar fi constelat Sinele. Sinele poate fi reprezentat și în simboluri abstracte, precum cercul, sfera, triunghiul, crucea, așadar în figuri care simbolizează o totalitate și a căror esență este că mulți opuși posibili pot fi cuprinși în ele, fără să fie neapărat anulați.⁸ Când omului îi devine posibilă experiența arhetipului Sinelui, avem impresia că suntem vizați în mod absolut; avem sentimentul centrării de sine, al trăirii plenare a identității, precum și al caracterului fatidic al situației de viață în care este

1 Jung, *Psihoterapia în prezent*, în: OC 16, § 227.

2 Jung, *Psihologia transferului*, în: OC 16, § 460.

3 Jung, *Interpretarea alchimică a peștelui*, în: OC 9/2, § 257.

1 Jung, *Funcția transcendentă*, în: OC 8, § 159.

2 Jung, *Conjunția*, în: OC 14/2, § 414.

3 Jung, *Despre psihologia arhetipului infans*, în: OC 9/1, § 291.

4 Cf. Kast, *Puare*.

5 Jung, *Tipuri psihologice, Definiții*, în: OC 6, § 891.

trăită această experiență. Încarnarea, realizarea Sineului în viața noastră reprezintă, ca utopie, întreg procesul de individuare.

Jung mai vorbește însă și despre un alt nivel al Sineului. Sinele despre care am vorbit eu până acum ar putea fi numit „Sinele meu”, adică ceea ce poate deveni totalitatea mea, ce pot eu deveni în cursul vieții mele, ce pot eu dezvolta în mine când pot admite cât de mult posibil. Raportul dintre Sine și Eu este unul de întemeiere reciprocă: în spatele dezvoltării Eului se află Sinele — Sinele, care depășește cu mult complexul Eului; Sinele, la rândul său, nu se poate realiza în viața actuală decât prin Eu.

Jung mai vorbește însă și despre „Sine” în sensul omului etern sau universal din noi, Omul pur și simplu, „omul rotund, adică desăvârșit, al începutului și sfârșitului lumii, început și țel al omului”. Acest lucru înseamnă însă că realizarea de sine, travaliul cu sinele nu ar fi doar o necesitate personală — care poate aduce satisfacție și trăirea unui sens —, ci și că în spatele ei ar putea fi văzut un efort pentru ceea ce este uman *per se*.

În legătură cu Sinele ca *anthropos*, Jung mai amintește în ultima sa lucrare, „Mysterium Coniunctionis”, încă o treaptă a individuării, care nu mai provine de la propria lui trăire de sine, ci este împrumutată de la alchimistul Dorneus. Menționez aici acest gând, pentru că în el se poate vedea foarte bine ce imagine despre lume și om avea, în fond, Jung. Alchimistul Dorneus este de părere că omul total se mai poate încă uni cu *unus mundus*, cu lumea totală potențială din prima zi de creație. Dar asta ar însemna că Sinele, care este întâi un centru intrapsihic cu o mare forță de autoreglare și autocentrare, poate trăi și experiența unității cu cosmosul ca întreg. Aici e evident caracterul utopiei, al unei utopii care se referă la faptul că omul care devine mai conștient s-ar putea uni cu întreg cosmosul sau, invers, că întreg cosmosul poate fi trăit

1 Jung, *Psihologia transferului*, în: *OC 16*, § 416.

în om; cosmosul ar putea fi influențat de către om, omul, pe de altă parte, ar putea fi influențat de către cosmos. Așadar, tot ceea ce este viu este înțeles ca un organism. Această idee, care a existat în Renaștere, prinde astăzi iarăși rădăcini — prin mișcarea ecologistă —, înțelegând cosmosul ca un organism, iar pe noi, oamenii, ca parte a acestui organism în care au loc cele mai variate interacțiuni. Această idee a totalității și a interacțiunilor implicite stă, la urma urmelor, și la baza principiului individuării, iar în acest mod de gândire devine evidentă și ideea salvării: ideea lui Jung este că Sinele stă în spatele dezvoltării complexului Eului, că noi însă, cu Eul nostru și cu conștiința noastră, îi oferim Sineului ocazia de a se încarna. Iar încarnarea în lume ar fi și un proces de salvare.

Individuarea este o utopie. Utopiile au sensul de a ne stimula nostalgia, de a ne pune în mișcare, de a ne face, de asemenea, să înțelegem ce dorim, de fapt, în străfundul nostru. Individuarea mai poate fi înțeleasă ca utopie și pentru că această devenire absolută ca întreg, pe care o tot avem în vedere, nu este deloc posibilă. Jung îi scrie lui Rudolf Jung într-o scrisoare:

„În fond, fiecare se împotmolește cândva undeva, fiindcă suntem muritori cu toții și rămânem o parte a ceea ce suntem ca întreg. Totalitatea pe care o putem atinge este foarte relativă”.

Procesul terapeutic înțeles ca proces de individuare conștientă, în esență, în unirea inconștientului și conștiinței în simbol, în sfera conținuturilor activate la momentul respectiv. Prin această formare de simbol devine posibilă dezvoltarea creativă a personalității.

1 Jung, *Briefe III*, p. 24.

Aspecte ale simbolului

Pentru început, un exemplu: *Un obiect devine un simbol.*

O femeie își pierde verigheta în timp ce face curățenie. Pentru început, verigheta nu este de găsit. Femeia se gândește că o va găsi după ce va termina treaba. Dar nu o găsește nici atunci; se enervează, se neliniștește: s-o fi aruncat cu apa murdară din găleată? Se frământă: să alba oare pierderea verighetei vreo semnificație?, apoi: „Cum să-i spun eu asta soțului meu?” Încearcă să se calmeze: e doar un inel! Dar nu e doar un inel, e o verighetă. Începe să se teamă că va fi nevoită să-i povestească soțului că a pierdut-o; și, în mod ciudat, să aibă sentimente de vinovăție. Deși îl știe pe soțul ei drept un om foarte înțelegător.

O prietenă trece întâmplător pe la ea. Femeia îi povestește imediat ce s-a întâmplat. Prietena, o persoană care nu stă prea mult pe gânduri, îi spune imediat: „Dar e limpede, din cauză că faci atâta curățenie îți pierzi relația cu soțul tău”.

Femeia se gândește la relația cu soțul ei, evocă sentimentele, așteptările pe care le-a avut în legătură cu acest inel. Se întreabă dacă într-adevăr nu-și mai dorește relația, dacă vrea să scape de ea, așa cum a scăpat de apa murdară din găleată, și se mai întreabă, desigur, de ce simte atâta frică.

Pierderea verighetei și semnificația ei sunt inseparabile. Acest lucru îl indică în mod evident și frica femeii față de reacția partenerului ei, de care în mod normal nu se teme. Este frica să nu piardă sau să nu fi pierdut deja acest atașament, această totalitate în relație, care este simbolizată prin verighetă, teama că subiectul despărțirii este în orice

caz aproape — chiar dacă se va cumpăra o verighetă nouă —, iar despărțirea inspiră frică. De aceea impulsul de despărțire este deseori proiectat asupra partenerului/partenerii, atât de mare este teama față de reacțiile acestuia/acesteia.

Alte semnificații sau interpretări nu îi vin în minte femeii în această situație. S-ar mai fi putut gândi că a sosit momentul pentru o verighetă nouă, ca expresie a dorinței de înnoire a relației cu partenerul ei, fiindcă este evident că vechea verighetă devenise puțin cam largă.

Viața acestei femei este marcată în mod limpede de acum înainte de simbolul „inel”: alte femei îi relatează pățaniile lor cu verighetele. Fiindcă nu e un lucru rar ca o verighetă să ajungă în mașina de spălat sau să rămână agățată în rufe; tot soțul de lucru se pot întâmpla cu ele. Bărbații povestesc despre verighetele lor, despre verigheta din buzunarul vestei, care brusc n-a mai fost de găsit, pentru că au îmbrăcat, de pildă, o altă vestă.

Am ales acest exemplu pentru a ilustra că un simbol prinde viață într-un obiect la început banal, cotidian, care poate fi sesizat cu ajutorul simțurilor, dar care trimite, dincolo de asta, către ceva ascuns, către o semnificație și un surplus de semnificație, ce nici nu pot fi epuizate în primul moment. Iar acest obiect cotidian și semnificația lui sunt inseparabile. Un inel este, așadar, un obiect cotidian, dar mai are și o parte ascunsă, legat de el este un anumit sens, care poate fi raportat la o idee, la ceva general sau la ceva abstract.

Însă, ori de câte ori intrăm în legătură cu simboluri, întâlnim o situație existențială actuală. Din psihologia abisală ține în mod esențial ca această situație existențială actuală, realitatea cotidiană cu care are ea de-a face, să fie întotdeauna analizată și sub aspectul semnificației ei, și al unui context de sens. Acest mod simbolic de a privi corespunde unei imagini a omului care arată că realitatea cotidiană a acestuia

este ancorată într-un context foarte larg — în care părțile ascunse influențează realitatea cotidiană, iar realitatea cotidiană influențează, la rândul ei, părțile ascunse.

Despre noțiunea de „simbol”

Cuvântul „simbol” provine de la cuvântul grecesc „symbolon”, un semn de recunoaștere.¹ Când doi prieteni se despărțeau în Grecia antică, rupeau în două o monedă, o plăcuță de argilă sau un inel. Când unul dintre prieteni sau cineva din familia lui se întorcea, își arăta jumătatea sa. Dacă jumătățile se potriveau și formau întregul rupt odinioară, atunci respectivul era recunoscut sau era considerat prieten și avea dreptul la ospitalitate. Potrivirea celor două jumătăți (symballein = a aduna laolaltă, a reuni) apare ca motiv simbolic și în numeroase romane; ca semn de recunoaștere funcționează, de exemplu, și jumătatea unui peștișor de sidex care se potrivește perfect cu cealaltă jumătate.

Etimologia cuvântului lasă să se înțeleagă faptul că un simbol este ceva compus. Abia când e compus devine un simbol, iar acest simbol devine atunci reprezentarea a ceva: aici semnifică realitatea spirituală a prieteniei și, dincolo de prietenia personală, a prieteniei dintre familii, inclusiv a dreptului la ospitalitate. Aici — iar lucrul acesta este valabil pentru toate simbolurile — simbolul este și un semn vizibil al unei realități ideatice, invizibile. La simbol, trebuie luate întotdeauna în considerare două niveluri: în ceva exterior se poate revela ceva interior, în ceva vizibil ceva invizibil, în ceva corporal ceva spiritual, în ceva particular ceva general. Când interpretăm, căutăm realitatea invizibilă din spatele lucrului

---

¹ Pentru aceasta și următoarele informații cf. cuvântul-cheie „simbol” în Lurker, pp. 551 și urm.